

IGNATIUS VAN LOYOLA

-

EN TODO AMAR Y SERVIR

Serie Aantrekkelijk leven

Over aantrekkelijk leven gesproken: 's avonds kijken naar de sterrenhemel en je verwonderen over dat schouwspel, je eindeloos klein voelen in een eindeloos groot heelal: dat is de eeuwen door een heel aantrekkelijke ervaring geweest voor veel mensen, in onze tijd helaas te zeldzaam geworden. Je kunt op zo'n moment bijna niet anders dan aan zoiets als het geheim van het bestaan denken. Misschien ook aan God, daarin, daarachter.... Ignatius van Loyola die onze moderne twijfels over God niet kende, ging zich, wanneer hij naar de sterrenhemel keek, tot alles in staat voelen, en dat alles betekende in zijn geval: God en de mensen liefhebben en dienen - en *todo amar y servir* - in alles en overal. Ignatius die de heilige Dominicus zeer bewonderde zou zich in onze Dominicuskerk met z'n prachtige sterrenhemel heel thuis gevoeld hebben, misschien zou hij wel in extase geraakt zijn.

Ik ben vroeger ruim zestien jaren lid geweest van de Jezuïetenorde waarvan Ignatius de stichter is. Ik heb aan mijn Jezuïetenbestaan vooral dankbare en warme herinneringen. Toch, als het over aantrekkelijk leven gaat, begrijp ik dat veel mensen waarschijnlijk niet in de eerste plaats zullen denken aan Ignatius en aan de Jezuïeten. In deze vaak conservatieve Spanjaard leefde niet het soort geest dat we aantreffen in veel van zijn tijdgenoten, en met name niet de geest die bezit nam van Luther en Calvijn. Ignatius wilde de hervorming die hard nodig was bewerkstelligen binnen de Kerk, niet door afscheiding. Een weg gaan als die van Luther en Calvijn was bij hem niet denkbaar. De Reformatie is destijds zoiets als een eerste Europese Revolutie geweest: de revolutionaire geest in Europa heeft zich het eerst gemanifesteerd in de wereld van Kerk en geloof in God. Dat waren toen de sturende krachten in de maatschappij. Het geloof in de mens, in de rechten van de mens, moest nog enkele eeuwen wachten. Maar Ignatius koos voor gehoorzaamheid aan Gods Kerk en aan diens leider, de Paus, een gehoorzaamheid die volgens hem radicaal en zelfs blind moest zijn, zoals hij ook de zuiverheid van Jezuieten durfde te vergelijken met die van de engelen. Over gehoorzaamheid en over zuiverheid heeft hij de moderne mens waarschijnlijk weinig verhelderends, opbeurends, nu nog inspirerends te vertellen.

Veel boeiender en behartenswaardiger dingen bedacht hij echter wanneer het ging over hervormingen in de diepte van het godsdienstig leven - wij zouden nu over hervormingen in de infrastructuur spreken - waaraan zowel katholieken als protestanten toe waren, en waaraan later ook niet-gelovigen veel hebben ontleend. Ik bewonder Ignatius omdat hij in het geloofsleven van het Westen ons 'ik' op de kaart gezet, de persoonlijk geloofsbeleving van de mens centraal heeft gesteld. Luther en Calvijn deden dat natuurlijk ook, maar, terwijl in de Reformatie de nadruk lag bij het geloof - geloof alleen kon mensen verder helpen en redden - legde Ignatius de nadruk ook bij de gelovige, bij ons, bij wat wij met dat geloof doen. Hij benadrukte dat je in de Kerk niet alleen met God maar ook met jezelf bezig moet zijn. met je eigen verantwoordelijkheid, met name - we hebben dat zojuist gehoord - met het onderscheid dat je moet leren maken tussen de goede en de kwade geesten die in je huizen.

Het Christendom van zijn jeugd was vooral een gemeenschapsgebeuren waar je als gelovige vanzelfsprekend deel van uitmaakte. Ignatius en de Jezuïeten hebben met hun *retraites* - hun *Geestelijke Oefeningen* - en hun scholen mede vorm gegeven aan een ander Christendom waar het persoonlijk geloof en de persoonlijke verantwoordelijkheid van iedere gelovige centraal staan. Hij deed dat bijna systematisch: volgens regels, met gewetensonderzoek, *retraites*, gesprekken met geestelijk leidlieden. Buiten de kloosters was dat nog nooit vertoond. Het is de geloofshouding waarin ook velen van ons nog opgegroeid zijn. en waarin Christelijke Kerken - katholiek én protestant - vaak doorgeslagen zijn. Geloven en bidden is eeuwen lang vooral een privé zaak geworden.

In feite zijn wij nog niet zo lang bezig, ook hier in de Dominicus, om de omgekeerde beweging te maken en opnieuw te ontdekken dat geloof in oorsprong en wezen een groepsgebeuren is, dat geloven en zelfs bidden eigenlijk pas echt zin krijgen wanneer mensen dat samen proberen te doen, samen proberen de wereld wat beter te maken, wanneer gelovigen als groep laten zien hoe zij elkaar liefhebben. Daarin blijft ieders persoonlijk geloof en engagement natuurlijk heel belangrijk, maar het gemeenschapsgevoel dat onze tijd gelukkig heeft herontdekt, blijkt steeds meer de dragende en wervende kracht te zijn. Ook geloof hoort in de geschiedenis van de evolutie thuis. De bijdrage van Ignatius, vijf eeuwen geleden, is geweest dat hij heeft laten zien dat een gelovige gemeenschap pas goed functioneert wanneer de afzonderlijke leden hun eigen geloof verdiepen en waarachtiger maken. Hij was uiteraard niet de enige, maar hij en zijn Jezuïetenorde hebben die ontwikkeling in het geloofsleven het duidelijkst en nadrukkelijkst geformuleerd en mede bewerkstelligd. Die bijdrage in de diepte is zo allesbepalend geweest dat we, zoals gezegd, veel wat hij geschreven heeft over andere zaken mogen vergeten.

Een andere onschatbare verdienste van Ignatius die het leven van velen aantrekkelijker heeft gemaakt is de nadruk die hij als geen andere ordestichter gelegd heeft op de noodzaak van scholing en vorming, niet alleen van Jezuïeten maar van iedere mens, gelovig én ongelovig. Ook geloof, hoop en liefde kunnen niet bestaan zonder scholing, oefening en training. Daarvoor zijn scholen en andere vormingscentra nodig. Als Ignatius op één terrein de aandacht heeft getrokken, is dat de wijze waarop zijn Orde heeft bijgedragen aan de vernieuwing van het middeleeuws onderwijsprogramma, in Europa en in Amerika, Azië, Afrika. Ook de niet-katholieke wereld heeft daarin vaak inspiratie gevonden. Ignatius was er zich door zijn eigen levenservaring pijnlijk van bewust dat heel veel menselijk falen veroorzaakt wordt door een gebrek aan scholing, door onwetendheid die voorkomen en opgeheven kan worden. Ignatius was natuurlijk niet de enige die deze inzichten had, maar hij is wel de eerste die ze zo nadrukkelijk in daden heeft omgezet, om te beginnen door zelf als volwassen man weer lang te gaan studeren, en daarna door een Orde te stichten met een ongewoon lange opleiding, een orde die het oprichten van scholen en universiteiten tot één van haar voornaamste doeleinden heeft gemaakt. Eeuwen lang zullen opleidingsinstituten overal in Europa daar profijt van hebben. Dat verhaal gaat nog altijd door. Kort geleden nog las ik in het dagblad *Trouw* hoe een van Amerika's invloedrijkste mensen daar in de strijd tegen de corona crisis zegt dat hij op een Jezuïetencollege helder heeft leren denken en spreken, nu ook weer over deze zaken.

Maar het meest aantrekkelijk blijft de figuur van Ignatius voor mij toch door de wijze waarop hij bij het zoeken naar zijn weg, zijn levensvervulling, de kans heeft gegeven aan zijn verbeelding: 'Voor hem was het kleinste niet te klein en het grootste niet te groot' zal er later op zijn graf te lezen staan. Hij was in Rome voortdurend te vinden bij de kleinen: bij de armen, de zieken, de uitgestotenen, hij zorgde voor voedsel, helpende handen, voor een dak boven hun hoofden. Als Ignatius nu leefde, zo beeld ik mij in, zou hij in Rome vast tegen het racisme zijn gaan protesteren. Maar hij was zich er ook scherp van bewust dat voor een verbetering van het lot van de kleinen, de groten de meeste verantwoordelijkheid dragen. Ignatius verkeerde ook veel met de groten van zijn tijd, allereerst in Rome zelf met de paus en, door het schrijven van ontelbare brieven, met politieke leiders overal binnen en buiten Europa.

Dat 'grote' doet me in zijn geval echter vooral denken aan de sterrenpracht waar hij vanaf het dak van zijn woning in Rome zo graag naar keek: de grootsheid van Gods schepping, van het heelal, het al, het 'Todo', bracht hem in verrukking, en hij voelde en wist dan steeds weer dat hij met zijn leven en het leven van zijn Orde eigenlijk maar één ding doen wilde: *Amar y servir*: liefhebben en dienen. Dat heeft hij gedaan.

En wij - denk ik dan - zouden de luchtvervuiling beter moeten bestrijden, zodat ook wij voortaan weer naar de sterrenhemel kunnen kijken. Wie weet wat er dan nog met ons gebeurt. Maar het belangrijkste blijft natuurlijk Ignatius' devies dat ook voor ons een samenvatting van ons geloofsleven zou kunnen zijn: 'liefhebben en dienen': 'en todo amar y servir'. Als aantrekkelijk leven ergens te vinden is, moet het daar zijn: in liefhebben, daadwerkelijk liefhebben. Daar moeten we dus ook aandachtig en intens over blijven zingen - in deze coronatijd betekent dat zacht maar van ganser harte meeneuriën: 'En todo amar y servir'

Henk Hillenaar